

LOVOROLISNI LIKOVAC (DAPHNE LAUREOLA L.) I POTREBA NJEGOVE ZAŠTITE U ŠUMAMA BOSNE I HERCEGOVINE

U nekim evropskim državama (Austriji, Njemačkoj, Čehoslovačkoj i drugim) a i u našoj državi lovorolisni likovac (*Daphne laureola*, L.) postao je vrlo rijetka šumska biljka jer je seljaci pa i planinari beru i sakupljaju u većim količinama radi zimzelenih listova koji im služe kao ukras, naročito u zimskim danima i praznicima kad nema drugog svježeg zelenila. U nekim predjelima ovaj grm je gotovo potpuno iskorijenjen jer je bran a još češće i čupan sa korijenjem u komercijalne svrhe za trgovinu cvijećem i zelenilom. Na tržištima Zagreba mogle su se prije rata vrlo često naći grančice sa debelim zelenim lišćem ovog grma upletene u vijence ili rukovijete cvjetova, tako da su biolozi i ljubitelji prirode poduzimali razne mjere da bi spriječili uništavanje i potpuno njegovo iščezavanje iz neposredne okolice, naročito sa planine Medvednice, gdje je lovorolisni likovac još u skoroj prošlosti rastao na većim površinama.

I u Sloveniji lovorolisni likovac je rijetka biljka, koja je »razasuto« rasprostranjena po području, a nema je u cijelom Gorenskom ni u slovenačkom dijelu Istre (Mayer E., 1952).

Na Balkanu lovorolisni likovac spada u red vrlo rijetkih biljaka. Samo u rijetkim florističkim redovima nalazimo neke podatke o njegovom prisustvu u šumama. U Bugarskoj su utvrđena samo dva njegova nalazišta i to na padinama Vračanskog Balkana i iznad Bačkovskog manastira u centralnim Rodopima (Stojanov N. i Stefanov B. 1948). Oba ova nalazišta su na krečnjačkoj podlozi. I za Crnu Goru za sada imamo zabilježeno samo jedno jedino nalazište lovorolisnog likovca i to u dolini rijeke Morače (Rohlena J., 1942). Ovaj crnogorski nalaz, osim toga, oslanja se na jedan vrlo stari podatak botaničara A. Baldaccia, tako da možda danas lovorolisnog likovca i nema više na navedenom mjestu. Na području Kosmeta također je poznato zasada samo jedno nalazište lovorolisnog likovca i to oko potoka Miloševca kod Peći (Nalaz V. Lochni g-

ga u herbarskoj zbirci sarajevskog Zemaljskog muzeja). Lovorolisnog likovca ima i u Grčkoj i to na planini Atosu na Halkidici sudeći po jednoj grančici koja se nalazi u zbirci sarajevskog Zemaljskog muzeja. U flori grčke (Diapolis H., 1948) navodi se: »u šumama u Makedoniji i Tesaliji« ali tu nisu navedeni pojedini lokaliteti, pa ni tom nekadašnje stare pontsko-sarmatske flore na mogao odrediti tačnije areal njegovog rasprostranjenja. Nadalje, sudeći i po podacima iz novijih djela o dendroflori Albanije (Mitrušić, 1955), i ovdje je lovorolisni likovac dosta rijetka biljka, jer se navodi samo sa dva sigurna nalazišta i to na planinama Mal Matke i Malin e Hormoves.

Botaničari smatraju lovorolisni likovac reliktom nekadašnje stare opntsko-sarmatske flore na Balkanskom poluotoku. Kao zimzeleni grm koji raste pretežno u bukovim šumama on je nekad davao tim šumama izgled kakav danas imaju šume Kolhide i Kavkaza. Vrlo je teško danas utvrditi da li je nekada bilo više lovorolisnog likovca u našim šumama ili je i on, usljed prekomjernog branja i čupanja sa korijenjem (kao navodno neka ljekovita biljka), nestao iz naših predjela ili su njegovi rijetki primjerci koje nalazimo još tu i tamo u šumama zaista i prirodne rijetkosti. Sudeći po analogiji nekih njegovih prirodnih nalazišta u srednjoj Evropi, nije isključeno da ga je bilo ranije mnogo više i u većem mnoštvu i u našim šumama, a sasvim je sigurno da je on tu i od prirode rijedak i vezan za krečnjačko i dolomitno područje.

Danas je nastupilo krajnje vrijeme da se nešto poduzme protiv nestajanja ove rijetke biljke iz naših šuma. Organima i službi kojoj je to osnovni zadatak i obaveza biće olakšan rad ako se u najkraćim crtama osvrnemo na poznata nalazišta lovorolisnog likovca u Bosni i Hercegovini. Ova nalazišta zasada nisu mnogobrojna, pa ih neće biti teško zaštititi, ali boljim i savjesnijim pretraži-

vanjem naših šuma mogla bi se naći još koja i time bi se upotpunili podaci o rasprostranjenju rijetkog lovorolisnog likovca u našim šumama.

U Bosni i Hercegovini lovorolisni likovac (*Daphne laureola* L.) ili »lisac«, kako ga u nekim krajevima zove naš narod, nije toliko rijetka biljka kao u ostalim predjelima Balkana. Njega tu nalazimo ipak još na jednoj desetini (do danas poznatih) nalazišta i to pretežno na području krečnjačkih i dolomitskih Dinarskih planina. Na nekim mjestima je zaista rijedak i nalazimo ga samo u vrlo malom broju primjeraka tako da ga ne bismo smjeli sakupljati ni u naučne svrhe bez opasnosti da ga otuda iskorijenimo. Međutim, na nekoliko nalazišta raste i u većem broju lijepo razvijenih primjeraka.

Botaničar G. Beck (1927) navodeći podatke o nekim nalazištima lovorolisnog likovca u Bosni i Hercegovini ističe za njega da raste »u šumama najčešće bukovim, kamenitim i suhim« i da se penje do 1200 m nadmorske visine. U novije vrijeme nađen je i u hrastovim šumama i na dubljim zemljištima, ali je konstatacija botaničara G. Becka ipak tačna, jer se pretežan broj nalaza odnosi na listopadne šume bukve ili mješovite šume bukve i jele. Što se tiče podloge ona je, osim rijetkih izuzetaka krečnjačka ili dolomitna tako da se o lovorolisnom likovcu može govoriti i kao o kalkofilnoj vrsti.

U Bosni i Hercegovini lovorolisni likovac bio je donedavno poznat samo sa nekih desetak nalazišta. U sjeverozapadnoj Bosni na brdu Kraljuši kod Bihaća našao ga je botaničar G. Beck, u okolini Banja Luke, vjerovatno na Starčevici, našao ga je Hofmann*), na Grmeču, (»Trovrh« u visini od 1200 m) te na Klekovači kod Bosanskog Petrovca našao ga je botaničar F. Fiala**), a na susjednoj planini Šiši našao ga je G. Beck. U jugoistočnoj Bosni našao ga je šumar J. Belamarić kod Vratnica (1044 m) na području Volujak-planine, a mi smo ga nalazili tu u rijetkim primjercima i na padinama Vučeva iznad rijeke

* Ovo nalazište na Starčevici iznad Gornjeg Šehera kod Banja Luke potvrđuje i dr V. Stefanović navodeći za njega detaljne podatke. Lovorolisni likovac raste tu u jednoj zajednici hrasta i običnog graba sa klokočikom (*Querceto-Carpinetum staphyletosum*) i u zajednici bjelograbića sa oštrikom (*Carpinetum orientalis ruscetosum acutifolii*) na laporastim krečnjacima, na nagibu do 15° i zapadnoj ekspoziciji, a u visini od oko 11230 m. Lovorolisni likovac je ovdje vrlo rijedak i nije isključeno da su ga tu planinari i drugi izletnici pretjeranim branjem sveli na tih nekoliko još preostalih primjeraka.

** Primjerak koji je botaničar F. Fiala ubrao još 15. VII 1891. godine »na podnožju Klekovače planine — sreza B. Petrovac« na oko 1000 m nadmorske visine nalazi se u herbarskoj zbirci sarajevskog Zemaljskog muzeja. Tu imamo i primjerak kojeg je botaničarka H. Riller-Studnička ubrala 10. VI 1956. godine na istoj planini, ali u području prašumskog rezervata Lom.

Drine (Ravna stijena kod Bastasa), te u većem broju primjeraka u donjim dijelovima prašume Peručice kod Tjentišta.

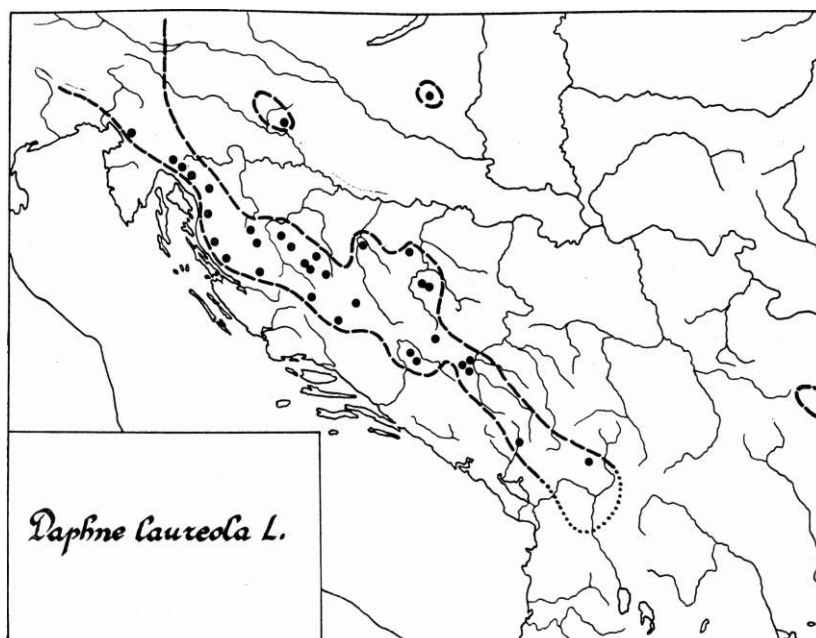
Botaničar K. Malý otkrio je vrlo interesantno nalazište lovorolisnog likovca u centralnoj Bosni i to u šumama jele i bukve na Vresinskoj kosi (760 do 910 m nadmorske visine) u području planine Tajan kod Zavidovića. To je jedno ostrvo krečnjaka okruženo sa svih strana prostranim područjem serpentina i ono se odlikuje nizom kalkofilnih vrsta koje su rijetke ili ih uopće nema u široj okolini. Zbog toga je onaj predio kao nadašte niza rijetkih vrsta (napr. *Ilex aquifolium*, *Rusais hypoglossum* i drugih), a ujedno i lovorolisnog likovca, zaslužio da se zaštiti kao manji floristički rezervat. Iz blizine ovog nalazišta imamo i herbarski primjerak lovorolisnog likovca sa serpentin-ske podloge iz šume jele i bukve »Ravni laz« na oko 900 m nadmorske visine. I ovaj primjerak ubrao je botaničar K. Malý i on se nalazi u herbarskoj zbirci sarajevskog Zemaljskog muzeja.

U Hercegovini lovorolisni likovac nađen je zasađa samo na dva nalazišta u području planine Prenj i to: u gornjem dijelu doline potoka Idbar (Bukov laz) i u gornjem dijelu potoka Bijele kod Konjica (Rakov laz). Prvi nalaz saopćio je botaničar F. Fiala, a drugi botaničar K. Malý.

Za gotovo sva ova nalazišta postoje herbarski primjerci u zbirci sarajevskog Zemaljskog muzeja.

U novije vrijeme nalazišta lovorolisnog likovca u Bosni proširena su nizom novih i interesantnih podataka. Prema dr V. Stefanoviću on je obilno rasprostranjen u šumama između Bosanskog Petrovca i Laništa (na području šumske uprave Ključ) u predjelu Paunovac i to u bukovoj šumi, u nadmorskoj visini od oko 500 m, te u šumi jele i bukve u visini od oko 700 m. Za vrijeme naših zajedničkih istraživanja i kartiranja šumskih zajednica na području zapadne Bosne, lovorolisni likovac smo našli i u šumama na sjevernim padinama Šatora (iznad Mlinskog potoka, spram Vršića, na 1150 m), zatim na sjevernim padinama Staretine — Golije (odjel 32, Klanac). Oba ova nalazišta bila su u šumi bukve i jele na krečnjačkoj podlozi. Primjerci se nalaze u herbarskoj zbirci Šumarskog fakulteta u Sarajevu.

Lovorolisni likovac nađen je i na sjevernim padinama Bjelašnice, u bukovim i jelovim šumama iznad sela Lokve, a tu i na podlozi dolomita. Za pojedine primjerke sa padina Hranisave iznad sela Ljubovčića postoje zabilješke i herbarski primjerci koji to nalazište sigurno potvrđuju. Tu je botaničarka H. Riller-Studnička ubrala ovaj zimzeleni grm »u šumama oko vrela Ljubovčići kod Pazarića«. Ovo su vjerovatno ona nalazišta koja, prema botaničaru Hofmannu navodi G. Beck za okolicu Sarajeva, bez bliže oznake predjela.

Areal rasprostranjenja lovorolisnog likovca u zapadnom dijelu Balkanskog poluotoka

Vrlo interesantan novi nalaz lovorolisnog likovca je onaj u šumama Janja između Donjeg Vakufa i Kupresa. Ovdje je njegovo rasprostranjenje svedeno na određena staništa, tako da ga na širem području janjskih šuma možemo uzaludno tražiti, a tek kad stupimo u područje tzv. Kupreške (Male) rijeke, onda ga nalazimo vrlo obilno u bukovim šumama i u šumama jele i bukve na sjevernim padinama Plazenice. Ovdje lovorolisni likovac nije rijedak grm, nego, štaviše, raste u većem broju primjeraka tako da daje i poseban karakter određenom tipu šume. Po svemu se vidi da ga tu, u ovim zabačenim prašumama, nije niko brao niti branjem oštećivao.

Među najinteresantnija nova nalazišta lovorolisnog likovca spada ono koje je nedavno otkriveno u okolici Tešnja u Bosni. Tu, u blizini tešanjskog Kiseljaka, nalazi se jedna šumska zajednica vrlo neobičnog sastava, u koju uz hrast kitnjak i jarebiku kao dominantne vrste, prodiru jela iz susjednih sastojina, a sloj grmlja sačinjavaju termofilne vrste — crni jasen i druge. U ovoj neobičnoj sastojini, na vrlo strmoj jugoistočnoj padini, raste i lovorolisni likovac. Ovo govori u prilog tome da lovorolisni likovac nije ograničen samo na bukove šume i da nije isključivo vezan na krečnjačku podlogu.

Sva do danas poznata nalazišta lovorolisnog likovca u Bosni i Hercegovini i u susjednim predjelima prikazana su na priloženoj geografskoj skici. Iz nje se može vidjeti da su se ta nalazišta održala, uglavnom, u zapadnom dijelu naše države, na području šumovitih Dinarskih planina. Izvan tog

Lovorolisni likovac u cvijetu i sa plodovima

područja rijetki nalazi u centralnoj Bosni zaslužuju posebnu pažnju i o njima bi bilo vrijedno dati i detaljnija zapažanja.

Zbog svega toga lovorolisni likovac (*Daphne laureola* L.) u Bosni i Hercegovini trebalo bi što prije uvrstiti u listu strogo zaštićenih biljaka i poduzeti sve raspoložive mjere da se na rijetkim mjestima, gdje ga još danas ima, zaštiti od iskorjenjivanja.

LITERATURA

1. Beck-Mannagetta G.: Flora Bosne i Hercegovine i novopazarskog Sandžaka III. Sarajevo 1907.
2. Diapolis H.: Synopsis florum Graecae. Athenaei, Tom. B. 1949.
3. Mayer E.: Seznam propotnic in cvetnic slovenskega ozemlja Ljubljana 1952.
4. Mitrušić I.: Druret dhe shkurret e Shqipërisë Tirane 1955.
5. Rohlena J.: Conspectus florum Montenegro. »Preslia« Praha 1942.
6. Stojanov N. i Stefanov B.: Flora na Bulgaria. Sofija 1948.

DAPHNE LAUREOLA L. ET LA NÉCESSITÉ DE PROTÉGER CET ARBUSTE DANS LES FORÊTS DE LA BOSNIE ET HERZÉGOVINE

L'auteur nous présente les données sur les localités de trouvaille de la *Daphne laureola* L. et souligne la rareté de cet arbuste sur le terrain de la Bosnie et Herzégovine. L'extension de l'arbuste est représentée aussi sur une carte géographique d'où l'on voit la rareté des localités où la *Daphne laureola* est trouvée jusqu'à présent.

L'arbuste est connu dans les forêts de hêtres et dans celles constituées de hêtres et sapins, mais récemment il est trouvé aussi dans les forêts de chênes de la Bosnie du Nord.

En raison de circonstances mentionnées d'où il résulte que le *Daphne laureola* devient un arbuste de plus en plus rare dans les forêts de la Bosnie et Herzégovine, l'auteur propose que l'on mette cette plante sous la stricte protection et que l'on empêche son anéantissement ultérieur. L'attention particulière devrait être attirée sur la sauvegarde des lieux de trouvaille intéressants dans les forêts de hêtres à Vresinska Kosa près Zavidovići et dans les forêts de chênes aux environs de Tešanj en Bosnie.

DAPHNE LAUREOLA L. AND ITS PROTECTION IN WOODS OF BOSNIA AND HERZEGOVINE

The author gives some details and places where *Daphne laureola* L. grows. He writes that this kind of bushes is very, very rare in the woods of Bosnia and Herzégovine. He enclosed a geographic map where very few local places with *Daphne laureola* can be seen and found.

This kind of plants and bushes grew in beech and fir-beech woods, but lately it has been also found in oak woods of Northern Bosnia.

It is a fact that *Daphne laureola* is a plant which we can see and find in our woods very difficult. So the author suggests to put it under a strict protection. In this way we shall prevent its further destroying and dying. Special attention must be paid to protect interesting finding-places in beech woods at Vresinska Kosa not far from Zavidovići and in oak woods near Tešanj in Bosnia.